

Migration och urbanisering: Förändrade naturrelationer i tid och rum

EBBA LISBERG JENSEN

Vad händer med en människas förhållande till naturen när hon flyttar till ett annat land? Frågan har förmodligen lika många svar som det finns individer som migrerat, till Sverige och till andra länder. Till att börja med behöver vi veta vilken sorts liv den här människan levde innan hon migrerade. Hur såg hennes livshistoria i relation till naturen ut? Om hon tidigare levde på landsbygden, arbetade och försörjde sig utomhus, är hennes kunskaper och förståelse förmodligen helt annorlunda än om hon bott i en stor stad där hon huvudsakligen vistats inomhus eller i människopräglade miljöer. Dessutom sker migration ofta i flera steg, från landsbygden till staden och sedan från staden i ett land till en stad i ett annat.

Denna urbanisering av naturrelationerna¹ innebär att kunskaper och praktiker som individen växt upp med läggs åt sidan för en mer modern livsstil. Traditionell kunskap om naturen präglas ofta av att den är platsbunden och konkret, exempelvis kännedom om hur växtlighet skiftar över året och vilka aktiviteter det hänger samman med i en bestämd miljö. Förflyttningen till ett nytt landskap eller ett nytt land innebär ofta för individen att hennes kunskaper faller i glömska. Hon kanske fortsätter att samla växter som hon känt till i sin tidigare livsmiljö, eller besläktade arter som finns i den nya, men omgivningarna och förutsättningarna är nu annorlunda. Under en enskild människas livstid kan sådana kunskaper hållas levande som minnen, men de förlorar aktualitet och förs sällan vidare till nästa generation. Här spelar språket en stor roll: att känna igen växter och djur och att kunna benämna dem är avgörande för minnet och för uppmärksamheten på detaljer. Migration kan alltså innebära att både ett landskap, de bekanta praktikerna och språket hamnar i det förgångna och glöms bort över tid.

Osäkerhet inför en ny omgivning kan bidra till att kontakten med naturen minskar. Ovana vid väderlek, bristande kännedom om var man får gå i skog och mark, erfarenhetsbaserad rädsla för landminor eller politiskt våld, eller obehag inför att konfronteras med för migranten avvikande beteenden, som avklädda människor, är alla faktorer som kan motverka att man tar till sig och utforskar den nya miljön. Det är ovanligt att migranter i Sverige säger sig vara rädda för vilda djur, men på platser där det finns sådana kan det naturligtvis vara befogat. Om man kommer från en kultur där exempelvis hundar anses orena kan man uppleva obehag inför risken att möta lösspringande hundar. Men också i detta är migranter individer, har skiftande bakgrunder och personliga preferenser. Ursprungsort, utbildningsnivå, kön, tidigare livsstil, religion och naturligtvis ålder spelar stor roll för naturrelationen. Någon enhetlig förklaring kring ”så här känner invandrare inför naturen” finns inte.

1 Urbaniseringen är ju ett generellt mönster i samhällsutvecklingen, se t.ex. Sandell, 2021.

Motsägelsefullt nog kan migration och framför allt urbanisering föra med sig en helt ny och intensiv naturrelation. Med livet i staden och genom utbildningar och föreningar, kommer ett annorlunda sätt att använda naturen. Aktiviteter som att gå på vandringar, åka på utflykter, ordna picknick, resa till sevärd platser, åka skidor, skåda fågel, lära sig segla eller till och med köpa fritidshus fokuserar på naturen som arena för upplevelser snarare än som arena för produktiva aktiviteter. Detta skifte mot naturen som upplevelse pågår världen över: I den mån människor i städerna, och särskilt unga människor, relaterar till naturen gör de det oftast inom ramarna för det urbaniserade naturumgänget.

Både migration och urbanisering, vare sig de sker mellan länder eller inom länder, innebär att alltfler människor mister en intim och traditionsbaserad relation till naturen och till den biologiska mångfalden. Lokal kunskap, som det kan ha tagit årtusenden av mänsklig kunskapsöverföring att bygga upp, går förlorad. Också kulturellt och estetiskt försvinner referenspunkter samtidigt som själva arterna i ekosystemen trängs undan eller uttraderas. När en ung människa i en svensk storstad inte av personlig erfarenhet känner dofterna stiga ur refrängen till Taubes *Sjösala vals*, motsvaras glömskan av liknande förlust av relationer mellan landskap, språk och poesi i nästan alla kulturer världen över.

Läs mer:

- Lisberg Jensen, E. 2016. Ekologisk läskunnighet och naturrelationernas abstraktion i Antropocen. *Kulturella perspektiv* 1:20–29.
- Lisberg Jensen, E. & Ouis, P. 2014. *Det gröna finrummet. Etnicitet, friluftsliv och naturumgängets urbanisering*. Carlsson bokförlag, Stockholm
- Ouis, P. & Lisberg Jensen, E. 2009. "I brought a Hazelnut from Macedonia". Cultural and biological diversity in a globalizing world, i *Transcending boundaries. Environmental histories from the Øresund Region*. Björk, F., Eliasson, P. & Poulsen, B. (red.). Skrifter med historiska perspektiv 9, Malmö högskola.
- Sandell, K. 2021. Från naturbruk till naturupplevelse..., s. 69–79 i *Biologisk mångfald, naturnyttor och ekosystemtjänster*. Tunón, H. & Sandell, K. (red.). CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.